

Міністерство освіти і науки України

D

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра екології та неоекології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
роботи

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економіка природокористування

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший / бакалаврський

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва)

спеціальність 101 "Екологія"
(шифр і назва)

освітня програма Екологія
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет екологічний

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою екологічного факультету

“29” серпня 2019 року, протокол №14

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кравченко Н.Б., старший викладач кафедри екології та неоекології екологічного факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри екології та неоекології

Протокол №18 від “29” серпня 2019 року

Завідувач кафедри екології та неоекології

_____ Медведєв В.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією екологічного факультету

Протокол від «29» серпня 2019 року, протокол № 10

Голова методичної комісії екологічного факультету

(підпис) Максименко Н.В.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економіка природокористування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 101 «Екологія» (денне відділення).

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Економіка природокористування» - формування у майбутніх фахівців системи знань щодо теорії, методів та форм управління екологічною діяльністю на різних рівнях народногосподарської діяльності.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- визначення соціально-економічних принципів раціонального природокористування;
- ознайомлення з механізмом управління процесами природокористування та охорони навколишнього середовища;
- засвоєння теоретичних та методичних підходів до визначення ефективності природоохоронних заходів;
- визначення можливості вирішення проблем природокористування за допомогою сучасного економічного інструментарію;
- ознайомлення із зарубіжним досвідом вирішення проблем природокористування.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90 год.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни (денне від.)
Нормативна
Денна форма навчання
Рік підготовки
4-й
Семестр
7-й
Лекції
32 год.
Практичні, семінарські заняття
16 год.
Лабораторні заняття
0 - год.
Самостійна робота
42 год.
Індивідуальні завдання
0 - год.

1.6. Заплановані результати навчання.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути наступних компетентностей:

- знання особливостей еволюції та становлення науки «Економіка природокористування»;
- знання та аналіз сучасних класифікацій природних факторів;
- усвідомлювати особливості функціонування фінансово-економічного механізму управління природокористуванням в умовах сталого розвитку;
- застосувати методичні підходи до економічної оцінки природних ресурсів;
- застосовувати методи розрахунку економічних збитків від антропогенної діяльності, ефективності природоохоронної діяльності, плати за забруднення природного середовища;
- застосувати методи комплексної оцінки еколого-економічного рівня виробництва;
- узагальнювати досвід зарубіжних країн у сфері природокористування й охорони довкілля та застосувати його в Україні.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Економіка природокористування як наука

Тема 1. Становлення науки «Економіка природокористування»

Особливості еволюції та становлення науки «Економіка природокористування». Основні концепції природокористування й охорони навколишнього середовища. Основні системні закони та закономірності взаємодії суспільства та природи.

Об'єкт та предмет економіки природокористування. Предмет та завдання економіки природокористування. Основні терміни та поняття.

Тема 2. Сутність природних факторів і процесів впливу на природу

Природні фактори та соціально-економічний розвиток. Класифікація природних факторів. Класифікація процесів впливу на природу. Характеристика процесів порушень навколишнього природного середовища.

Антропогенні проблеми довкілля. Природні та антропогенні фактори забруднення атмосфери. Основні напрямки охорони повітряного басейну (економічний аспект). Джерела забруднення водних об'єктів. Негативні та позитивні фактори, що впливають на родючість ґрунтів. Основні напрямки раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Раціональне використання і охорона лісів (економічний аспект), заходи щодо поліпшення їх якості. Мінеральні ресурси та їх класифікація. Раціональне використання корисних копалин (економічний аспект). Негативні та позитивні наслідки впливу людини на рослинні ресурси, на тварин (економічний аспект). Заходи по раціональному використанню та охороні тварин.

Економічний аспект використання сонячної, вітрової, геотермальної енергії, енергії морів та океанів.

Тема 3. Основи економічної оцінки природних ресурсів

Методичні підходи до економічної оцінки природних ресурсів. Витратний, рентний та результатний підхід. Розрахунок економічної оцінки природних ресурсів. Особливості економічної оцінки окремих видів природних ресурсів.

Підходи до оцінки змін стану середовища. Показники екологічної оцінки природних факторів.

Розділ 2. Економічний механізм природокористування

Тема 4. Економічний механізм природокористування

Економічний механізм і еколого-економічні інструменти: принципи формування і механізми дії, форми еколого-економічних інструментів. Ринкові механізми регулювання природокористування. Основи платного природокористування в Україні. Система фінансування природоохоронної діяльності в Україні.

Узагальнення досвіду зарубіжних країн у сфері природокористування й охорони довкілля та можливості його застосування в Україні. Міжнародне співробітництво України щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Тема 5. Еколого-економічні збитки та методика їх визначення

Збитки від порушення природного середовища та їх класифікація. Сутність еколого-економічного збитку. Фактори формування економічного збитку від порушення природного середовища.

Економічні збитки від забруднення атмосферного повітря та їх розрахунок. Економічні збитки від забруднення водних об'єктів та методика їх визначення. Економічні збитки від порушення земель та методика розрахунку економічного збитку від забруднення та засмічення земель. Збитки від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та методика їх оцінки.

Тема 6. Плата за забруднення природного середовища

Сутність плати за забруднення довкілля. Механізм визначення плати за забруднення природного середовища. Порядок визначення плати за забруднення природного середовища. Механізм розподілу платежів за забруднення природного середовища.

Тема 7. Плата за використання природних ресурсів

Види платежів за використання природних ресурсів. Плата за використання земельних ресурсів. Плата за використання водних ресурсів. Плата за користування надрами для видобування корисних копалин. Плата за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду. Порядок розрахунку зборів за спеціальне використання природних ресурсів. Розподіл зборів за використання природних ресурсів.

Розділ 3. Еколого-економічна ефективність природокористування.

Екологізація господарської діяльності

Тема 8. Еколого-економічна ефективність природоохоронних заходів

Поняття і зміст природоохоронної діяльності. Природоохоронні заходи та їх види. Економічний та соціальний ефекти природоохоронних заходів.

Особливості оцінки еколого-економічної ефективності природоохоронних заходів.

Вибір інструментарію розрахунку еколого-економічної ефективності. Показники еколого-економічної ефективності: абсолютна економічна ефективність природоохоронних витрат, абсолютна економічна ефективність капіталовкладень у природоохоронну діяльність, порівняльна економічна ефективність. Чистий економічний ефект природоохоронних заходів, його розрахунки, види, цілі та умови застосування. Врахування факторів часу при проведенні еколого-економічних оцінок ефективності.

Тема 9. Екологізація господарської діяльності

Взаємозв'язок економічної і природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання. Поняття «екологізація економіки». Співвідношення понять «екологізація» та «природоохоронна діяльність».

Еколого-економічний аналіз і оцінка ефективності природокористування. Складові еколого-економічного аналізу. Структуризація еколого-економічних показників виробництва. Принципи комплексної оцінки виробництва. Види та напрямки використання порівняльної комплексної рейтингової оцінки еколого-економічного рівня виробництва. Склад витрат природоохоронного призначення.

3. Структура навчальної дисципліни (денне відділення)

Назви розділів та тем	Кількість годин											
	Денна форма											
	Усього	у тому числі										
		л	пр	лаб	інд	ср						
Розділ 1. Економіка природокористування як наука та проблеми забруднення навколишнього природного середовища												
Тема 1. Становлення науки «економіка природокористування»	1	1										
Тема 2. Сутність природних факторів і процесів впливу на природу	3	1				2						
Тема 3. Основи економічної оцінки природних ресурсів	14	2	2			10						
Разом за розділом 1	18	4	2			12						
Розділ 2. Економічний механізм природокористування												
Тема 4. Економічний механізм природокористування	9	4				5						
Тема 5. Еколого-економічний збиток та його визначення	19	8	6			5						
Тема 6. Плата за забруднення природного середовища	11	4	2			5						
Тема 7. Плата за використання природних ресурсів	7	2				5						
Разом за розділом 2	46	18	8			20						
Розділ 3. Еколого-економічна ефективність природокористування.												
Екологізація господарської діяльності												
Тема 8. Еколого-економічна ефективність природоохоронних заходів	11	4	2			5						
Тема 9. Екологізація господарської діяльності	15	6	4			5						
Разом за розділом 3	26	10	6			10						
Усього годин	120	32	16			42						

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Економічна оцінка природних ресурсів: за витратним та результатним підходами	2
2	Розрахунок еколого-економічних збитків від забруднення атмосферного повітря, засмічення та забруднення земельних ресурсів	2
3	Розрахунок еколого-економічних збитків від забруднення водних ресурсів	2
4	Розрахунок еколого-економічних збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру	2
5	Розрахунок плати за забруднення природного середовища згідно Податкового Кодексу України	2
6	Еколого-економічна ефективність природоохоронних заходів	2
7	Екологізація господарської діяльності	4
	Разом:	16

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, науково-дослідну роботу.

№ з/п	Назва теми	Кільк. годин
1	Сутність, класифікації природних факторів	2
2	Особливості економічної оцінки різних видів природних ресурсів	10
3	Форми еколого-економічних інструментів. Ринкові механізми регулювання природокористуванням.	5
4	Опрацювання методики розрахунку еколого-економічних збитків від забруднення атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, збитків від надзвичайних ситуацій. Виконання окремих розділів курсової роботи щодо розрахунку еколого-економічних збитків.	5
5	Визначення плати за забруднення природного середовища згідно Податкового Кодексу України. Виконання окремих розділів курсової роботи щодо розрахунку зборів за забруднення природного середовища	5
6	Визначення плати за використання природних ресурсів згідно Податкового Кодексу України	5
7	Розрахунок ефективності природоохоронних заходів. Виконання окремих розділів курсової роботи щодо розрахунку ефективності природоохоронних заходів.	5
8	Проведення еколого-економічного аналізу господарської діяльності за напрямками діяльності. Виконання окремих розділів курсової роботи.	5
	Разом:	42

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом для здобувачів вищої освіти (бакалаврів) за спеціальністю 101 «Екологія» передбачено виконання двох контрольних робіт з дисципліни «Економіка природокористування».

Контрольні роботи виконуються у формі письмового/комп'ютерного тестового контролю.

7. Методи контролю

В процесі вивчення дисципліни «Економіка природокористування» використовуються наступні контролю: поточний протягом семестру; приймання індивідуальних завдань (контрольних робіт, передбачених навчальним планом); підсумковий семестровий.

Поточний контроль може проводитися науково-педагогічним працівником у формі усного опитування на практичних заняттях та лекціях, у формі колоквиуму, за допомогою письмових та комп'ютерних тестів.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання та проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу і в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою дисципліни.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Екзамен	Сума	
Розділ 1			Розділ 2				Розділ 3		Контрольна робота, передбачена навчальним планом		Індивідуальне завдання			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	№1	№2	-			
1	1	3	5	5	3	3	5	4	15	15		60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Критерії оцінювання за темами

Тема 1.

0,2 б – знання особливостей еволюції та становлення науки «Економіка природокористування»;

0,2 б – знання основних концепцій природокористування й охорони навколишнього середовища;

0,2 б. – знання закономірностей взаємодії суспільства та природи;

0,2 б. – знання предмету та завдань економіки природокористування;

0,2 б. – знання основних термінів та понять економіки природокористування.

Тема 2.

0,5 б. – знання сучасних класифікацій природних факторів, процесів впливу на природу, процесів порушень навколишнього природного середовища;

0,5 б. – основних напрямків раціонального використання та охорони природних ресурсів;

Тема 3.

2 б.- усвідомлення сутності методичних підходів до економічної оцінки природних ресурсів (витратний, рентний та результатний підхід);

3 б. – застосування методичних підходів до економічної оцінки природних ресурсів.

Тема 4.

1 б. - усвідомлення особливостей функціонування фінансово-економічного механізму управління природокористуванням та знання еколого-економічних інструментів;

1 б. – знання основ платного природокористування в Україні;

1 б. – узагальнення досвіду зарубіжних країн у сфері природокористування й охорони довкілля та оцінка можливостей його застосування в Україні.

Тема 5.

1 б. – знання класифікацій збитків від порушення природного середовища та усвідомлення сутності еколого-економічного збитку від порушення природного середовища і факторів його формування;

4 б. – застосування методів розрахунку економічних збитків від антропогенної діяльності (від забруднення атмосферного повітря, від забруднення водних об'єктів, від забруднення та засмічення земель, від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру).

Тема 6.

1 б. – знання сутності плати за забруднення довкілля;

2 б. – визначення плати за забруднення природного середовища. На основі податкового Кодексу України.

Тема 7.

1 б. – усвідомлення сутності плати за використання земельних та водних ресурсів, за користування надрами, за використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду.

2 б. – знання порядку розрахунку зборів за спеціальне використання природних ресурсів та розподілу зборів за використання природних ресурсів.

Тема 8.

1 б. – знання особливостей оцінки еколого-економічної ефективності природоохоронних заходів;

2 б. – знання показників еколого-економічної ефективності (абсолютна економічна ефективність природоохоронних витрат, абсолютна економічна ефективність капіталовкладень у природоохоронну діяльність, порівняльна економічна ефективність);

2 б. – вміння розраховувати чистий економічний ефект від природоохоронних заходів, в т. ч. враховуючи фактор часу при проведенні еколого-економічних оцінок ефективності.

Тема 9.

1 б. – усвідомлення сутності екологізації економіки, співвідношення понять «екологізація» та «природоохоронна діяльність»;

1 б. – знання сутності еколого-економічного аналізу виробництва та його складових;

2 б. – застосування методу комплексної оцінки еколого-економічного рівня виробництва.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Податковий кодекс України

2. Галушкіна Т.П. Економіка природокористування: навчальний посібник для ВНЗ – Х.: Бурун книга, 2009. – 479 с.

3. Макарова Н.С., Гармідер Л.Д., Михальчук Л.В. Економіка природокористування: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 322 с.

4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника та к.е.н., проф. М.К.Шапочки. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – 759 с.

5. Регіональна економіка та природокористування: навчальний посібник для вузів / Колект. автор, Голіков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. – К.: ЦУЛ, 2009. – 351 с.

6.Царенко О. М., Несветов О. О., Кабацький М. О. Основи екології та економіки природокористування. Навч. посіб. – 2 вид. – Суми: ВТД Університ. книга, 2004. – 324 с.

7. Царенко О.М. Основи екології та економіка природокористування. – 2-ге вид. – Суми: Університетська книга, 2004. – 399 с.

Допоміжна література

8.Временная типовая методика определения экономической эффективности осуществления природоохранных мероприятий и оценки экономического ущерба, причиняемого народному хозяйству загрязнением окружающей среды. – М.: Экономика, 1986. – 140 с.

9.Данилов-Данильян В. И., Лосев К. С. Экологический вызов и устойчивое развитие: Учебное пособие. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 415 с.

10. Мельник Л. Г. Экологическая экономика: Учебн. пособ. – Сумы: Университ. книга. – 2001. – 350 с.

12. Преждо В. В. и др. Экологический словарь. – Харьков: ХГАГХ, 1999. – 416 с.

13. Реймерс Н. Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.

14. Экономика природопользования./ Под. ред Т. С.Хачатурова. – М.: МГУ, 1991. – 255с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Статистична інформація <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Центральна наукова бібліотека ХНУ ім. В.Н.Каразіна. <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>

3. <http://www.management.ru>